

באר ה"אור הזחיים הקדוש"

סדר לימוד ב"אור הזחיים" הקדוש כתקנת מורנו הגאון רבי אלימלך בידרמן שליט"א

פרשת הקת פ"ה

ישתנה מחילת החטא קודם שיצא המחבל לאחר שיצא שאז הגם שנמחל החטא צריך זכות להסיר המזיק, וכמאמרם ז"ל (סנה' ג.) וזה לשונם לעולם יבקש אדם רחמים קודם שיחלה שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר, לזה נתחכמו דור דעה ואמרו כנגד מה שצריך זכות להצלתם מהנחשים ויסר פירוש שיתפלל גם כן לה' בזכותו של משה להסיר וגו':

אם הנחש. נתכוונו לומר שיסיר אפילו היזק הקטן שהיא עקיצה ההורגת, ואם היו אומרים את השרף או נחש השרף היה נשמע שעל פרט נחש שהוא שורף את הנפש הוא שמקפידים אבל אם ימות כדרך העולם אינם מבקשים ממנו תלמוד לומר את הנחש אפילו פרט הנחש שהוא העונש המכוון כנגד מה שדברו במשה, גם דקדקו לומר לשון יחיד שלא ישאר אפילו נחש אחד כי אחד יכול להמית כמה וכמה:

ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשוק וראה אותו וחי: (כ"א, ה.)

עשה לך שרף. אמר תיבת לך רז"ל אמרו (ילקוט ע"ז מד.) וזה לשונם הרי הוא אומר לך משלך ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו עד כאן. פירוש כיון שעשאו משה אינו נאסר כשיעבדוהו דורות הבאים, וענין זה אנו למדין אותו ממה שאנו רואים אחר האמת, אבל דוחק לומר שה' אמר לו כך לעשותו משלו כדי שלא יאסר בעבודת דורות הבאים וצריך לדעת למה צוה ה' כן, עוד יש להעיר למה ה' אמר לו שרף ובמעשה משה קורא אותו נחש, עוד יש לדעת טעם ענין זה שצוה ה' לעשות נחש ולהסתכל בו מה יועיל הסתכלות בנחש לרפאות הנשיכה, ורז"ל אמרו (ר"ס נט.) כל זמן שישיראל מסתכלין כלפי מעלה וכו' עד כאן, ואם היתה הכוונה בזה להסתכל כלפי מעלה לבד יותר היה ראוי להסתכל בשמים ואז תהיה הכוונה ניכרת לעושה ביותר מהסתכלות בנחש:

ונראה לפי מה שפירשתי שהענינים ה' בנחשים השרפים כנגד ב' עונות שעשו שדברו באלהים ובמשה לזה באה התשובה מה' ואמר לו עשה לך שרף כאן רמז שיעשה הנחש בסדר שיהיו רמוזים ב' פרטי החטא שהם שדברו בה' ודברו במשה, כנגד מה שדברו במשה אמר עשה לך פירוש כנגד דבר הנוגע לך, וכנגד פרט החטא שדברו בה' אמר שרף פירוש בדמות שרף, כי צורך היה בדבר שיהיה בו היכר לב' דברים שהם לשון הרע שדברו באלהים וגם מה שדברו במשה מטעם אשר אבאר, ונתחכם משה לעשות היכר למין חטא שדברו בו שהוא בחינת הנחש במה שעשאו מן הנחושות, כי זולת זה אין בדמיון השרף היכר לב' פרטי החטא, והוא מה שאמר ויעש משה נחש פירוש פרט זה של נחש שהוא היכר פרט החטא שדברו בו עשאו לשרף מנחושות ולא מדבר אחר, נמצא דוגמת הנחש הוא כנגד היכר השרף שהרי הוא דומה לו בדמותו, והמין שממנו נעשה שהוא הנחושות הוא כנגד היכר פרט הנחש שממנו הוא:

וידבר העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל: (כ"א, ה.)

וידבר העם באלהים ובמשה. הגם שיודעים שכל הנהגתם היא על פי ה' ואין משה עושה דבר מדעתו, אף על פי כן התרעמו עליו שהסכים על דעת קונו ולא הפיל תחינתו לפניו להביאם דרך נכון למועדי רגל, ונראה כי דבריהם כאן לא היו לעשות גזירה עליהם כדרך שאמרו במרגלים (ידג') למה ה' וגו' נתנה ראש ונשובה מצרימה אלא כמי שמתרעם על חבירו אשר לא טוב עשה, וזה יקרא מדברי לשון הרע, ולזה שלח ה' בהם נחשים מדה כנגד מדה כאומרם ז"ל (פנני' ט.) שאלו לנחש וכו':

ונפשנו קצה. אולי שהרגישו לצד הסיבוב של ארץ אדום וקצרה נפשם בדרך חשבו כי זה נסבב לצד היות מזונו מהמן ולא מהלחם, והטעם כי מטבע הולכי דרכים לאכול דבר שהוא קצת קשה להתעכל כי באמצעות ההליכה ממחר להתעכל וכל שנתעכל צריכין למזון פעם אחרת ולזה כשהם אוכלים לחם הם מתחזקים והולכים בכח מה שאין כן באכילת המן שהוא דבר רוחני ותכף מתעכל וזה יסובב שיהיה להם טורח הדרך כי הבטן ריקנית, ולזה הקדים הכתוב ואמר לסבוב את ארץ אדום וגו' וזה סיבה להרגשת העם שדברו ואמרו אין לחם וגו', ונפשנו קצה בלחם הקלקל פירוש שמתקלקל תכף ומיד ואינו שווה להתעכל, ורז"ל אמרו (נמדי' נאן) כי המדברים היו שיורי העם שנגזרה עליהם גזירה למות במדבר שלא היה להם נחת רוח במדבר והיו קצים בחייהם מה שאין כן הנכנסים שהיה להם נחת רוח במדבר:

וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישראל: (כ"א, ו.)

אם הנחשים השרפים. נראה כי לצד שישיראל דברו במשה והוסיפו לחטוא לדבר באלהים שלח ה' בהם מה שנולדו מחטאם, כי כבר כתבנו במקומות אחרים כי מהעבירה יוצא מזיק, ובזה תעמוד על אמיתות מאמרם ז"ל (פנני' ט) שאמרו שאלו לנחש ארי דורם ואוכל וכו' אתה מה הנאה יש לך והשיב אמרו לבעל הלשון עד כאן, פירוש תשובתו כי יש מין עבירה שממנה יצא מין נזק שבו, וכאן נולדו מחטאתם ב' דברים נחש ושרף נחש שיש בו שנים ממית אדם ושרף הנפש, וישלחם ה' בם כאמרו וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים, ואמר וישלח על דרך אומרו (איוב ט) וישלחם ביד פשעם, הנחשים הם כנגד מה שדברו במשה שכל המדבר לשון הרע בחברו ומכל שכן ברבו נחש מכישו, והשרפים הם כנגד מה שדברו באלהים. שוב ראיתי במדרש (רבה כאן) וזה לשונם השרפים שהם שורפים הנפש עד כאן, וזה מכוון לדברינו:

ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו בה' ונבך התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש ויתפלל משה בעד העם: (כ"א, ז.)

התפלל וגו' ויסר וגו'. פירוש התפלל למחול החטא, והנה

הכופרים בפלאי ה' שמבקשים חכמות כוזבים להכחיש בנס ולעשות הדבר דרך טבע שיהיה המעשה ההוא באותו זמן וכל השתנות טבעיות לא יתמיד, ואפשר ששורש לענה זה היה בלב המדברים תועה, לזה צוה ה' לעשות נס קבוע כאומרם ז"ל (במד' פ"ט) שזרק משה הנחש השמימה ועמד באויר ושם קנה מקומו באין סומך והיה כל הנשוח יביט אליו ויכיר בהכחשת דעת טועה שהיתה לו מקודם ויאמין כי ה' אשר הביאם למדבר עשה יעשה נסים בהתמדה עד גדר שישימשו הנסים כטבע הרגיל והיה המדבר כישוב לכל הצורך:

ו' להראותם כח התשובה על דרך אומרם ז"ל (יומא פו:) שבעלי תשובה נעשים להם העבירות זכיות כי לא לבד מחילת החטא אלא אדרבה יעמוד לו זכות, והוא מה שהעיר בהבטה אל נחש הנחושת לומר שהנחש נשך והוא עצמו כשהוא בבחינת השתיקה פירוש שלא ידבר עוד הגם שכבר דיבר כי כל מין הנחש ידבר לשון הרע אף על פי כן הוא עצמו מחיה ונהפך מרעה לטובה:

ז' כי חפץ ה' שיכירו בניסי אל בדרך פרט שכל אחד מהנשוכים יביט למעלה ויכיר בניסו ובזה יצדיקו השגחה הפרטית:

וסיף כל ספק. אמר והיה לשון שמחה על הנשיכה, לצד התועלויות הנמשכות מהבטת אל נחש הנחושת בז' דברים אשר יכיר בהם בעל הנס כמו שכתבנו, ואמר כל הנשוח פירוש אפילו שכבר היה נשוח קודם מעשה נחש הנחושת, ואומרו וחי בתוספות וא"ו להעיר גם על חיות הנפש כשיכיר בנס ופרטים הרמוזים יצדיק עצמו ויחיה חיות הגוף וחיות הנפש:

משם נסעו ויחנו בנחל זרד: {כ"א.ב.}

משם נסעו וגו'. יש להעיר למה שינה במסע זה ושלאחריו לומר בדרך זה משם וגו', ולא אמר כדרך שאמר במקרא שלפניו ושלפני פניו ויסעו וגו' ויסעו וגו'. ואולי כי ב' מסעות אלו של נחל זרד ושל נחל ארנון נסעו מעצמן ולא על פי העננים כסדר הרגיל, ולזה שינה הכתוב ואמר משם נסעו פירוש מעצמן. וראיתי להוכיח כפירושינו זה ממה שאמר הכתוב בפרשת דברים (דברים ז) עתה קומו ועברו לכם את נחל זרד וכתוב (ס) קומו סעו ועברו את נחל ארנון, הדברים יגידו שלא נסעו על פי הענן שאם היה על פי הענן מה מקום לדברי משה הלא כשהענן נוסע יסעו ולא היה צורך לומר להם קומו ועברו. והגם שאמר הכתוב (לעיל ט) על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, זה היה בכל המסעות חוץ מאלו. והטעם אפשר שב' המסעות הללו היו אחר שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד, והגם שאמרו ז"ל (תענית ט) שחזרו בזכותו של משה, אולי שהענן שהיו נוסעים וחונים על פיו נשאר מסולק בזמן שנסעו ב' מסעות הנזכרים:

וטעם כל המעשה נראה בהעיר עוד למה לא הועילה תפלתו של משה להסיר הנחשים השרפים ולא יהיה נושך להצטרך לרפואתו, אלא ודאי זה יגיד כי בעל המשפט בחן שלא עשו תשובה המספקת להם, והגם שאמרו חטאנו כי דברנו בה' ובך העיקר חסר והוא העזיבה, ולא מצאנו שאמרו לא נשוב עוד לדבר הרע הזה, ולזה לא הוסר הנגע, לזה נתחכם הבורא ונתייעץ לתקנם על זה הדרך כי מי שתקן עצמו כראוי הנה הוא ניצול ולא ישכנו נחש, ומי שלא נתקן כמצטרך ישכנו נחש לעוררו בתשובה, וצוה עליו להביט אל נחש וגו' ובזה יתקן עצמו ושב ורפא לו:

והבטתם לנחש תרמוז לז' דברים:

הא' תשובת הגדר על זה הדרך הנה מי גורם לנחש לנשוח הוא חטא בני אדם דכתיב (קמ"א) אם ישוך הנחש בלא לחש וכשאין לחש יעשה הנחש דומם כנחש אשר אליו יביטו כשינשכם נחש, וזו היא הערת הבטתם בנחש הדומם לומר אל זה אביט לעשות כמעשהו לידום מלדבר עוד, ובזה עושים עזיבת החטא:

ב' להכיר חטאם על דרך אומרו בזהר (מקוים י"ג) על ההוא חו"א דמקנא במגדלא שהוא ס"מ הנמשל לנחש שפיתה תחילה לאדם, והוא מה שמעיר נחש במקום גבוה, שיכירו שהם סיבה במה שדברו לשון הרע להכנים נחש במקום גבוה, גם שעשו מעשה נחש שהוא לשון הרע במקום עליון שדברו באלהים, גם יש הערה שדברו במשה בראותם מין מחצב שממנו נעשה הנחש:

ג' להעירם מה יקרו דברים גבוהים מדברים ארציים כי נחש שלמטה ממית ונחש עליון מחיה, ובזה ירגישו את אשר דברו רעה על המן שבא מן השמים שהוא לחם הקלוקל ובוחרים בלחם אשר תוציא הארץ, שעליהם נאמר (נע"ט) הוי אומרים על הטוב רע ועל הרע טוב:

ד' להעירם בתשובה מה שהתרעמו למה הביאם ה' דרך המדבר שאין שם סיפוק ולא הביאם דרך מקום אשר רגיל היות שם בר ולחם, כי ה' חפץ שעניניהם יהיו תלויות לאלהים יושב בשמים על מחיתם ועל כל צורכיהם באין מבטח זולתו מהטעם עצמו שלא הסיר הנחשים והניחם לנושכם ויהיו מתרפאים כשיסתכלו כלפי מעלה לאביהם שבשמים, והוא מאמרם ז"ל (ר"פ כ"ט) אלא שלא פירשו ההערה שבדבר שהיא תשובה לדברי לשון הרע שדברו למה הביאם אל המדבר, שה' חפץ בזה כדי שיהיה לבם תמיד באין הפסק קרוב לה' כבן המצפה לשלחן אביו ערב ובקר ובכל עת וזמן, ואם היה מביאם דרך ישוב לא היתה להם הדביקות בתמידות כשהיה מזומן לפנייהם סיפוקם, ומה מאוד יסובב דבר זה הרחקת הלב מהכרת השגחת הבורא ויראת רוממותו:

ה' להשיבם על מה שנכלל בתרעומת שאמרו למה הביאם דרך מדבר שכוונתם היא שאין סומכין על הנס מטעם שאין הנס מתמיד, וצא ולמד ממה שאומרים

לעילוי נשמת
הרה"ח ראובן בן הרה"ח ישראל עוזר קליין זצ"ל
נלב"ע בחג השבועות תשע"א